

Mustamaalattu punikkiministeri

Heikki Ritavuoren murhan uutisointi Suomen lehdistössä vuonna 1922

Kalle Kesitalo

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Kalle Keskitalo

Mustamaalattu punikkiministeri – Heikki Ritavuoren murhan uutisointi Suomen lehdistössä vuonna 1922

Sivumäärä: 31

Kandidaatintutkielman aiheeni on sisäministeri Heikki Ritavuoren murhan uutisointi suomalaisessa lehdistössä. Murha tapahtui 14.2.1922 Helsingissä Nervanderinkadulla, ja sen toteutti suomenruotsalainen porvari Knut Ernst Tandefelt. Tutkimuskysymyksiäni ovat, miten murhasta uutisoidaan ja näkyykö siinä lehtien vahva puoluesidonnaisuus. Lisäksi selvitän sitä, miten uutisoinnissa heijastuu 1920-luvun Suomen poliittinen ilmapiiri. Tärkeimmät alkuperäisaineistoni ovat lehdet *Hufvudstadsbladet*, *Uusi Suomi*, *Suomen Sosialidemokraatti* ja *Suomen Työmies*. Tutkimuskirjallisuudesta tärkeimpinä mainittakoon Risto Nikun *Ministeri Ritavuoren murha* (2004) ja Lasse Lehtisen *Murhattu ministeri: Heikki Ritavuoren elämä ja kuolema* (2021). Tutkimusmetodinä käytän aineiston käsittelyssä lähilukua, laadullista analyysia ja diskurssianalyysia. Keskeisimpinä tutkimustuloksina voidaan pitää havaintoja siitä, että lehtien poliittinen puoluesidonnaisuus näkyy vahvasti niiden uutisoinnissa, ja ne heijastelevat sisällissodan haavojen leimaamaa poliittista puoluekenttää. Ministeri Ritavuoren murhaa konkreettisesti koskevat uutiset ovat sävyltään suhteellisen samansuuntaisia, mutta erityisesti murhaaja Ernst Tandefeltin ja oikeiston vastuusta keskusteltaessa mielipiteet jakautuivat. Oikeistolehdet yrittivät vähätellä Tandefeltin vastuuta ja lehdistön aiheuttaman poliittisen kiihkon roolia, kun taas vasemmistolehdet korostivat tarvetta saada murhaaja sekä oikeistolehdet vastuuseen.

Avainsanat: Heikki Ritavuori, Ernst Tandefelt, poliittinen väkivalta, poliittinen murha, 1920-luku

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Kuolema laukaisee kolmesti – Heikki Ritavuoren murha	4
1.2	Tutkimuskysymys, alkuperäisaineisto ja tutkimuskirjallisuus	7
2	Oikeistolehdet tekevät Ritavuoresta sylkykupin	9
2.1	Ruotsinkielisen lehtiarmadan lippulaiva	9
2.2	”Oiskohan perää puheissa, että Ritavuori itse asiassa on sosialisti”	15
3	Maltillinen vasemmisto ja kommunistit – Aika tehdä pesäero	19
3.1	Kunnioitettava vastustaja oikeistoterrorin uhrina	19
3.2	Ritavuoren sillat eivät yllä ääri vasemmalle	26
4	Yhteenveto	30
	Lähdeluettelo	32

1 Johdanto

1.1 Kuolema laukaisee kolmesti – Heikki Ritavuoren murha

Kandidaatintutkielmani aiheena on Suomen silloisen sisäasiainministeri Heikki Ritavuoren (1880–1922) murha, joka tapahtui 14.2.1922 Nervanderinkadulla Helsingissä. Murhan toteutti ruotsinkielinen liikemies Ernst Tandefelt ampumalla ministeriä kolmesti selkään. Turusta kotoisin oleva Henrik Rydman suomalaisti nimensä muotoon Heikki Ritavuori vuonna 1905 ja loi uraansa Helsingissä asianajajana sekä erilaisissa lakitehtävissä. Poliitikkaan Ritavuori hakeutui nuorsuomalaisten piirien kautta kannattaen edistyksellisyyttä, kansanvaltaa ja sosiaalista uusmielisyyttä. Pahimpia vihollisia hänelle olivat taantumukselliset konservatiivit, ja muiden nuorsuomalaisten suosiessa porvarillista yhteistyötä Ritavuori suhtautui myönteisemmin sosialidemokraatteihin. Hän kuuluiin niin sanottuun nuorsuomalaisten sisäiseen ryhmittymään, Jakobiiniklubiin, joka edusti vasemmistolaisista radikaaliporvarismia. Ritavuorta ei kuitenkaan tule pitää vasemmistolaisena hänen mieltymyksistään huolimatta, sillä esimerkiksi sisällissodan aikaan ritavuorelainen siipi taisteli valkoisten rintamassa.¹

Itsenäisyyden levottomien alkuvuosien aikana Ritavuori oli noussut sisäministeriksi ja nautti presidentti K. J. Ståhlbergin luottamusta. Hän onnistui suututtamaan oikeistopiirejä esimerkiksi järjestämällä Sulo Heiniön kanssa Kaarlo Malmbergin nimityksen suojeluskuntien ylipäälliköksi Mannerheimin sijaan.² Kenties kohtalokkain kriisi Ritavuoren ministerikaudella oli itäkarjalaisten kansannousu vuosina 1921–1922. Suomalaisia vapaaehtoisia sekä materiaalista apua lähetettiin rajan yli tukemaan karjalaisten kapinaa bolševikkihallintoa vastaan, mutta hän pyrki lopettamaan avustuksen Ståhlbergin ohjeistamana. Ritavuorella oli oma näkemyksensä asioiden tilasta, ja hän uskoi uhkaan, joka oli ulkopoliittisesti joko sota tai sisäpoliittisesti oikeistovallankaappaus.³ Suurimmat syyt Tarton rauhansopimuksen jälkeen lankesivat presidentti Ståhlbergin ja ulkoministerin Rudolf Holstin niskaan.⁴ Tämä ei kuitenkaan estänyt Ernst Tandefeltia purkamasta turhautumistaan lehdistön mustamaalamaan Ritavuoreen. 14. helmikuuta vuonna 1922 aktivistipiireissä pyörinyt Tandefelt surmasi sisäministerin tämän kotioven eteen. Tähänkin päivään asti Heikki Ritavuori on säilynyt itsenäisen Suomen ainoana poliittisen murhan uhrina.

¹ Vares 2021.

² Ahti 1990, 67–69.

³ Vares 2021.

⁴ Hentilä & Hentilä 2022, 379–384.

Murhaaja Knut Ernst Tandefelt (1876–1948) oli luonteeltaan hieman erityinen mies, jota on luonnehdittu jopa synnynnäiseksi ”luuseriksi”. Huolimatta siitä, että hän syntyi aatelisperheeseen, niin koulunkäynnissä kuin työnteossakaan menestyminen ei ollut Tandefeltille ominaista. Hänen kerrottiin myös uhkapelaavan heikolla menestyksellä, ja hänen koulutoverinsa kuvailivat miestä yllytyshulluksi. Hänestä oli pian tullut sukunsa musta lammas, jota sukulaiset ahkerasti välttelivät.⁵ Kaikki edellä mainitut seikat antavat kuvan siitä, miksi aatelinen liikemies kiihkoissaan alkoi liikkua aktivistipiireissä. Vaikka murhan motiivit olivat pitkään epäselviä, ja niitä koitettiin kenties jopa piilotella, niin Tandefelt itse myönsi suunnitelleensa tekoa etukäteen ja harkitusti.⁶ Todennäköisesti oikeistolehti *Hufvudstadsbladetin* uutiset saivat Tandefeltin pitämään sisäministeriä uhkana Suomelle, jopa Suomen valtion vihollisena. Vaikka Tandefelt oikeudessa korosti vakaata mielentilaansa ja kertoi murhan olleen harkittu, niin puolustus päätyi vetoamaan Tandefeltin epävakaaseen mielenterveyteen menneisyydessä. Lopulta Tandefelt todettiin edesvastuulliseksi, ja lieventävistä asiantekijöistä huolimatta hänet tuomittiin eliniäksi kuritushuoneeseen ja kansalaisluottamuksen menettämiseen.⁷

Miksi poliittinen ilmapiiri oli muuttunut Suomessa niin myrkylliseksi ja polarisoituneeksi? Vastaus siihen löytyy osittain sisällissodan jättämistä tuoreista haavoista, sen perinnöstä ja kokemuksista. 1900-luvulle tultaessa luokkatietoisuus alkoi määrittyä kansalaisten mielissä entistä enemmän, mikä puolestaan vahvisti yhteiskunnan rakenteessa muotoutuvia rakoja, jotka tulisivat vielä jakamaan kansakunnan kahtia.⁸ Vuonna 1917 sekä Venäjällä että Suomessa vallitsi kaaoksen ja levottomuuksien tila, erityisesti Venäjältä tulleen tuonnin tyrehtyminen aiheutti työttömyyttä ja tyytymättömyyttä työväenluokan keskuudessa. Suomalaiset sosialistit olivat saaneet tukea Venäjän bolsevikeilta, vaikka heidän tarkoituksensa ei ollutkaan liittyä enää takaisin osaksi Venäjää. Myös maassa olleet venäläiset joukot aiheuttivat levottomuutta, oikeistoporvarit olivatkin puolestaan valmistautuneet kiristyvään poliittiseen ilmapiiriin luomalla vapaaehtoisia järjestyskaarteja.⁹ Klassisen sekasorron siemenet olivat näin ollen kylvetty. Suomen itsenäistyttyä loppuvuodesta 1917 ei vienyt kuin noin kuukauden sisällissodan syttymiseen. Sisällissota päättyi jo loppukeväästä 1918 valkoisten voittoon, jota seurasi kansan entistä syvempi kahtiajako, kun kävi ilmi, miten

⁵ Niku 2004, 172–178.

⁶ Niku 2004, 171.

⁷ Niku 2004, 194–196.

⁸ Haapala 2018, 31–32.

⁹ Haapala 2018, 44–49.

huonosti häviäjäsapuolen sotilaita kohdeltiin. Sodan jälkeisenä aikana punaisen kaartin toimintaan liitetyt henkilöt kohtasivat epäoikeudenmukaista kohtelua ja julkista epäluuloa valkoisen osapuolen kannattajilta.

Vasemmisto jäi sisällissodan myötä poliittiseen paitsioon, eivätkä edes sosialidemokraatit mahtuneet hallitukseen, joka muodostettiin usein Edistyspuolueen ja Maalaisliiton kesken. Vuonna 1919 alettiin käsitellä armahduslakia, jonka tavoitteena oli armahtaa punaisten puolella taistelleet sotilaat. Monien valkoisia kannattaneiden aktivistien mielestä armahduslaki oli ehdottomasti torpattava, sillä sen nähtiin tahrivan ”vapaussodan” perintöä. Ritavuori oli kuitenkin toista mieltä, ja yrittäessään saada sopua aikaan hän kannatti kapinallisten täyttää armahdusta. Armahduslaki ei alkujaan mennyt läpi, mutta Ritavuoren toimiessa lyhyesti oikeusministerinä laki hyväksyttiin. Pääministeri J. H. Vennolan ensimmäisen hallituksen hajotessa pian armahduslain hyväksymisen jälkeen Ritavuori palasi rooliinsa kansanedustajana.¹⁰ Tämä oli yksi suurimmista syistä siihen, miksi punikkiministeriksikin haukuttu Ritavuori alkoi näyttäytyä Suomen vihollisena oikeistokiihkoilijoiden silmissä. Aiemmin johdannossa mainittu itäkarjalaisten kansannousu sekä Etsivän keskuspoliisin uudelleenorganisointi olivat myös suuria riippakiviä Ritavuoren niskassa, ja ne saattoivat hänet entistä huonompaan asemaan oikeiston silmissä.¹¹

Ritavuoren murhan yhteiskunnallisesta merkityksestä kertoo se, että vielä 100 vuottakin myöhemmin YLE kirjoitti tapauksesta muistelevan artikkelin.¹² Myös Elävästä arkistosta löytyy materiaalia sisäministeriin liittyen. Uutisessa on kertomuksen omainen sävy, ja se on täynnä pieniä yksityiskohtia murhapäivän henkilöistä ja tapahtumista. Ritavuoren taustoja avataan, jotta suomalaiset vielä 100 vuotta myöhemminkin muistaisivat, millainen mies Ritavuori oli ollut. Häntä kuvataan samoin kuin omankin aikansa lehdissä, Lasse Lehtinen esimerkiksi kuvailee häntä ”tahtopoliitikkona”, jolla oli ylikehittynyt oikeudentaju. Risto Niku antaa tunnustusta siitä, miten porvarillinen Ritavuori oli asettunut puolustamaan torppareiden ja huono-osaisempien asemaa.¹³ Käsitys hänen luonteestaan ja politiikastaan on kestänyt erittäin hyvin aikaa, ja uskonkin, että hänen muistonsa vaaliminen ja kunnioittaminen on hyväksi sekä suomalaisen historian että politiikan kannalta.

¹⁰ Niku 2004, 46–52.

¹¹ Niku 2004, 90.

¹² Heikki Ritavuori – Suojeltu salaliitto. YLE.

¹³ Heikki Ritavuori – Suojeltu salaliitto. YLE.

1.2 Tutkimuskysymys, alkuperäisaineisto ja tutkimuskirjallisuus

Tutkimukseni keskittyy tarkemmin määriteltynä lehdistön uutisointiin Heikki Ritavuoren murhasta ja siihen, miten se mahdollisesti reflektoi kipuilevan nuoren Suomen poliittista ilmapiiriä 1920-luvun alun poliittisessa kaaoksessa. Haluan saada selville, vaikuttiko lehtien vahva poliittinen sitoutuminen esimerkiksi uutisoinnin sävyyn ja käytettyyn kieleen. Oikeiston lehdistä käytän ruotsinkielistä *Hufvudstadsbladetia* ja *Uutta Suomea*, kun taas vasemmistolle uskollisista lehdistä käytössä on puolestaan *Suomen Sosialidemokraatti* ja *Suomen Työmies*.

Pääasiallisina tutkimusmetodeina käytän lähilukua ja laadullista analyysia, mutta diskurssianalyysi on mukana myös jossain määrin, kun tutkin sanomalehtien uutisoinnin tyyliä syvemmin. Metodikirjallisuudesta minulla on käytössä Pasi Ihalaisen ja Heli Valtosen toimittama teos *Sanat siltana menneeseen* (2022). Tämä tulee tarpeen, sillä en usko, että sisäministeri Ritavuoren murhasta uutisoidessa edes vahvasti oikeistoa kannattaneet lehdet olisivat uskaltaneet kirjoittaa asiasta avoimen pilkallisesti. Näin ollen, pienetkin sanavalinnat ja kielen keinot voivat paljastaa journalistien ideologisen tai poliittisen kannan yhtä hyvin kuin heidän oman mielipiteensä. Vasemmistolehtien uutisoinnissa olen erityisen kiinnostunut siitä, osoittaako niiden uutisointi enemmän sympatiaa ja surua murhan takia.

Tutkimuskirjallisuutena minulla on käytössä laajahko joukko teoksia, jotka keskittyvät täysin joko ministeri Ritavuoreen tai antavat laajempaa kuvaa 1920-luvun alun Suomen poliittisesta ilmapiiristä. Risto Nikun teos *Ministeri Ritavuoren murha* (2004) ja Lasse Lehtisen kirja *Murhattu ministeri – Heikki Ritavuoren elämä ja kuolema* (2021) keskittyvät täysin Ritavuoreen, hänen elämäänsä ja tekoihinsa sekä traagiseen loppuun. Edellä mainittujen teosten avulla on helppo käsitellä Ritavuoren sisäministerikauden tärkeimpiä poliittisia päätöksiä ja kipukohtia, jotka johtivat hänet epäsuotuisaan valoon oikeiston silmissä. Teokset tukevat myös alkuperäisaineistona toimivia sanomalehtiä murhan taustoittamisessa ja avaamisessa.

Martti Ahdin *Kaappaus? Suojeluskuntaselkkaus 1921, Fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932* (1990), Tuomas Teporan väitöskirja *Lippu, uhri, kansakunta: ryhmäkokemukset ja -rajat Suomessa 1917–1945* (2011), sekä Teporan ja Aapo Roseliuksen toimittama kirja *The Finnish Civil War 1918. History, Memory, Legacy* (2018) antavat parempaa katsausta 1920-luvun alun Suomen poliittiseen ilmapiiriin. Ilmapiiri on tietysti ollut kireä ja sisällissodan haavat tuoreita, mutta toivon löytäväni kirjallisuudesta konkreettisia esimerkkejä

kahtiajakoa ilmentäneestä ja vahvistaneesta politiikasta. Rauli Mickelssonin *Suomen puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan* (2015) auttaa puolestaan hahmottamaan puolueiden murhanaikaisia agendoja ja suuntauksia. Marjaliisa ja Seppo Hentilän teos *Tasavallan ensimmäiset: presidenttipari Ester ja Kaarlo Juho Ståhlberg 1919–1925* (2022) antaa kuvaa suomalaisen politiikan johdon sisäpiiristä, jossa Ritavuorikin oli mukana. Kirjasta heijastuu myös kolmen edellä mainitun teoksen lailla se vastaisenäistyneen Suomen yhteiskunnallinen ilmapiiri, jota pyrin myös avaamaan.¹⁴

Tutkielman rakenne etenee johdannon ja aiheen kontekstualisoinnin jälkeen ensin oikeiston äänitorvina toimineisiin lehtiin, ja niiden uutisointia tutkiessani pyrin analysoimaan uutisten sävyjä sekä kielellisiä seikkoja. Oikeistolehdistä olen ruotsinkielisen *Hufvudstadsbladetin* yhteydessä käyttänyt tukena google kääntäjää vaikeiden kohtien kääntämisessä ja ymmärtämisessä. Oikeistolehtien jälkeen on aika siirtyä käsittelemään vasemmiston puoleen kallistuneita lehtiä, ja samanlaisen analysoinnin lisäksi tutkia myös mahdollisia eroja tai yhtäläisyyksiä oikeistolehtien uutisointiin verrattuna.

¹⁴ Tuomo Silenti on kirjoittanut Helsingin yliopiston Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkielman *Ritavuoren murha* (1995). En ole voinut hyödyntää Silentin tutkielmaa, koska se tuli tietooni vasta oman työni viimeistelyvaiheessa.

2 Oikeistolehdet tekevät Ritavuoresta sylkykupin

2.1 Ruotsinkielisen lehtiarmadan lippulaiva

Hufvudstadsbladet (jatkossa HBL) perustettiin vuonna 1864¹⁵, ja se on yhä tänäkin päivänä Suomen suurin ruotsinkielinen sanomalehti. HBL oli 1920-luvulla ehdottomasti ruotsinkielisten oikeistolehtien lippulaiva, ja erittäin väsymätön kritiikissään suomenmielisiä ja tasavaltalaisia kohtaan.¹⁶ Kuten Lehtinen huomauttaa, niin vasemmiston ja oikeiston välille siltoja rakentava Ritavuori oli täydellinen maali oikeistolehdelle, joka etsi syntipukkia maan silloiseen tilaan. Kuten tulemme huomaamaan, HBL syynäsi tiukasti sisäministerin toimia, ja keinoja kaihtamatta pyrki asettamaan hänet huonoon valoon. HBL oli myös murhamies Tandefeltin päivittäinen valinta, mitä sanomalehtien lukemiseen tuli.¹⁷

Helmikuun alkupuolella 1922 HBL kirjoitti erittäin tyytymättömään sävyyn hallituksen toimista, jotka koskivat muun muassa oikeiston panettelua, Itä-Karjalan tapahtumia ja Suomen puolueettomuuspolitiikan linjaa.¹⁸ Edistyspuolueiden lehtien kerrottiin ”taistelevan” ministeriensä puolesta, ja heidän ”taistelumenetelmänsä” olevan selkeä. Nämä sanavalinnat kuvaavat hyvin sen aikaisen Suomen poliittista kenttää, joka usein vaikutti enemmän taistelutantereelta kuin demokraattiselta väittelykentältä. Sisällissodan haavat olivat saaneet ihmiset pohtimaan demokratian legitimitettä, ja vaikka tasavaltalaiset voittivatkin valtiomuotokamppailun, niin poliittisen elämän taustalle kummittelemaan jäi epäluulon haamu.¹⁹ Tämän huomaa siitä, että Suomen asema oikeusvaltiona kyseenalaistettiin. Erityisesti Karjalan vapaaehtoisten väitetty vangitseminen ja ruoka-avun lopetus tuntuu olevan suuri vääryys HBL:n silmissä, koska samanaikaisesti punaisten kapinanjohtajia armahdetaan korkeimman oikeuden päätöksestä huolimatta. Maassa olleet ”bolsevikkivirkamiehet” kuvaillaan ”vakoojina” ja ”agitaattoreina”, mikä kuvastaa mielestäni oikeiston näkemyksiä siitä, että itänaapuri on todellinen uhka ja vasemmisto pyrkii avoimesti ärsyttämään oikeistoa. HBL:n mielestä kaikki tämä on tulosta hallituksen ”loistavasta” puolueettomuuspolitiikasta, joka ajaa Suomea turmioon.

¹⁵ Hufvudstadsbladet [Haettu 15.4.2025].

¹⁶ Lehtinen 2021, 443.

¹⁷ Niku 2004, 171.

¹⁸ HBL 9.2.1922.

¹⁹ Karimäki 2025, 69.

Oikeiston kritiikki asioiden tilaan koetaan HBL:n mukaan vain haluksi taistella ja loukata, sen lisäksi heidät leimataan sodanhimoisiksi ja raivokohtauksia saaviksi oikeistobolsevikkeiksi.²⁰ Bolsevikki-termi tuntuu olevan yleisesti heitelty sekä vastustajan loukkaamiseen tarkoitettu, ja se voi päteä sekä vasemmistoon että oikeistoon. Mielestäni tällainen termin ylikäyttö saa sen todellisen merkityksen katoamaan, eikä sillä ole enää samanlaista valtaa kuin harvoin ja oikein käytettäessä. *Helsingin Sanomat* (jatkossa HS) on uutisoinut HBL:n mukaan maassa toimivan oikeistobolsevikkeja, joilla on pyrkimys vallankumoukseen. HBL lainaa Uuden Suomen kirjoitusta, jossa senaattori Renvall vaatii saada tietää, mistä oikeistobolsevikit löytyvät? HS:ää panetellaan myös siitä, että se jokseenkin uskoo oikeistolehti *Suunnan* jäsenten istuvan hallituksessa.²¹ Tämä on mielestäni hieman ristiriitaista, sillä sosialistien kerrotaan keskustan avulla sulkeneen oikeiston häkkiin raivoamaan. Molemmilta puolilta tulee jokseenkin ristiriitaisia ja hieman heikosti perusteltuja syytöksiä, jotka vaikuttavat poliittiselta kiihkoilulta. Tämä johtuu todennäköisesti lehdistön valta-asemasta ainoana massatiedotusvälineenä, sensuurin puutteesta ja lehtien määrän räjähdysmäisestä kasvusta.²²

Helmikuun 14. päivänä ministeri Ritavuori on murhattu, ja lehdet ympäri maan kiireen vilkkaa uutisoivat asiasta. HBL kertoo murhan aiheuttaneen kaikissa piireissä surua ja paheksuntaa, ja pohtii, oltiinko alentumassa Balkanin valtioiden tasolle, joissa poliittista murhaa on käytetty ajamaan puolueiden agenda.²³ Murhaaja Tandefelt oli oikeistolainen porvari, ja pelko Balkanin valtioiden tasolle alentumisesta kertookin kenties siitä, että HBL pelkää vasemmiston ja sosialistien saavan tästä oivan esimerkin oikeiston kiihkoa ja aggressiota vastaan. Huolta on myös siitä, johtaako murha yleisen mielipiteen kallistumiseen vasemmiston puoleen, kun harhaantunut yksilö oikeiston väreissä suorittaa näinkin järkyttävän teon.

Puolustuskannalle joutunut HBL kertoo, että bobrikovilaisen lainvastaisuuden alla Suomessa on niin kurjat olot, että se on käytännössä asettanut aseet henkilöiden käsiin, jotka eivät epätoivossaan näe muuta tietä ulos poliittisen rappion synkkyydestä.²⁴ Tämä lausunto pyrkii selkeästi siirtämään syytä osin pois Tandefeltin niskoilta, ja syyttämään yhteiskunnan poliittista ilmapiiriä sen sijaan. Murhasta saatujen tietojen perusteella HBL:n mukaan kyseessä ei ole poliittista motiivia tai puoluesidonnaisuutta. Tandefeltin epätasaista

²⁰ HBL 9.2.1922.

²¹ HBL 9.2.1922.

²² Lehtinen 2021, 442.

²³ HBL 15.2.1922.

²⁴ HBL 15.2.1922.

persoonallisuutta ja mielenterveysongelmien historiaa korostetaan ja todetaan, ettei normaali henkilö kykenisi tähän hirmutekoon. Näin ollen pyritään heti erkaantumaan murhaajasta, ja hänen rooliaan politiikassa pyritään vähättelemään, samoin kuin murhan yhteiskunnallista merkitystä. Tuomalla esiin Tandefeltin mahdollisesti häiriintynyt hengentila auttaa myös todistamaan sen, etteivät täysijärkiset oikeiston kannattajat ole osallisia murhaan.

HBL:n Lisätietoja-osiossa kerrotaan murhan tapahtumakulku tarkasti ja asialliseen sävyyn osoittamatta ketään syyttävän sormin. Tandefeltin kerrotaan huutaneen kiinni jäätyään toimineensa kansan tahdosta. Tätä viittausta huutoon en muista lehdistä löytänyt, joten saattaa olla, että kansan tahdon korostaminen on HBL:n vaikutuskeino saada asia näyttämään siltä, että murha olisikin ollut hyväksyttävä teko. Kuulusteluissa Tandefeltista kerrotaan saadun epänormaalin kuvan, ja myös tuttavien lausuntojen mukaan hän oli mieleltään järkkynyt sekä poliittisesti täysin välinpitämätön. Ollessaan aiemmin vangittuna santarmien²⁵ toimesta Tandefelt oli yrittänyt itsemurhaa korkealta hyppäämällä, ja sen seurauksena murtanut sekä kallonsa että solisluunsa.²⁶ Vuodesta 1917 eteenpäin viha hänen venäläisiä ilmiantajiaan kohtaan muuttui pakkomielleiseksi ja levisi sisällissodan seurauksena kaikkeen punaiseen toimintaan Suomessa. HBL:n mukaan Tandefeltin uusi hermostollinen sairaus vaikutti poliittiseen kiihkoon ja murhapäätökseen.²⁷ Näiden kirjoitusten valossa voidaan todeta, että HBL:n agendaan on kuulunut Tandefeltin saattaminen epänormaalin ja harhaantuneen miehen valoon, mikä olisi omiaan viemään pohjaa murhan merkitykseltä ja erottamaan hänet lainkuuliaisesta oikeistosta.

Ministeri Ritavuoren elämälle ja teoille oli vielä helmikuun 15. päivän numerossa annettu oma osionsa. Heti alussa hänen todetaan joutuneen vastuuttoman murhaajan luodin uhriksi.²⁸ Tämä on erittäin rohkea sanavalinta HBL:lta ottaen huomioon, että poliisikuulustelut olivat vielä täysin kesken, ja kaikki faktat osoittivat Tandefeltin syyllisyyteen, pois lukien hänen mahdollinen henkinen häiriintymiensä, joka saattaisi lieventää tuomiota. Osioista löytyy myös kunnioittavaa sävyä, kun puhutaan esimerkiksi Ritavuoren koulumenestyksestä ja luottamustehtävistä. Ritavuoren meriitteihin poliitikkona kuului muun muassa torpparikysymyksen ja maanomistusasioiden käsittely. Riippakivenä oli esimerkiksi punavankien armahtamisen puoltaminen, vaikka puolueen sisällä ei asiasta oltukaan

²⁵ Santarmit olivat Venäjän vallan aikana Suomessa toimineita virkapukuisia poliiseja, jotka olivat kuitenkin sotilaallisesti järjestettyjä.

²⁶ Niku 2004, 177.

²⁷ HBL 15.2.1922.

²⁸ HBL 15.2.1922.

yksimielisiä.²⁹ Kirkkain aika poliittisissa parrasvaloissa tuli kenties valtiomuototaistelun yhteydessä, kun Ritavuori yhdessä Ståhlbergin kanssa johti tasavaltalaiset voittoon, mikä tietysti suututti monarkistisen oikeiston.³⁰ HBL:n mukaan Ritavuori oli radikaalin suuntautumisensa vuoksi tasavallan kannalla, ja erittäin lähellä sosialidemokraattien piirejä. Myös Itä-Karjalan kysymyksessä kävi ilmi sisäministerin korostuneen vasemmistolainen kanta.³¹ Tämä kaikki oli omiaan antamaan sytykkeen oikeiston kiihkoilijoille, joskin mielestäni oikeistolehtien rummuttamana heidän väännellessään totuutta omaan narratiiviinsa sopivaksi.

HBL julkaisi 17. helmikuuta ministerin kuolinilmoituksen, ja samassa numerossa käsiteltiin myös poliittisen kiihotuksen syitä sekä murhaajan kuulustelua. HBL myöntää poliittisen kiihottuneisuuden olleen ainakin osasyyn murhaan, mutta keskustelun lähtökohtana ei saa olla psyykkisesti epätasapainoisen henkilön teot kiihotuksen takia.³² HBL ajaa edelleen narratiivia, jossa Tandefelt on psyykkisesti epävakaa, eikä ole tehnyt täysissä järjissä murhaa. Tällä tavoin pyritään mielestäni kierittämään vastuuta niin sanotusti tyhjän päälle, eikä kyseessä ole niinkään oikeistolehtien karkäs uutisointi. Suurin oikeutus HBL:n leiristä on se, että lehti on totuutta kaunistelematta uutisoinut maan poliittisista tapahtumista, eivätkä he siten voi olla vastuussa epätasapainoisten yksilöiden teoista. Erityisesti poliittisen keskustan lehtiä yhdessä hallituksen keulahahmojen kanssa syytetään siitä, että he ovat jatkuvilla syytöksillään vierittäneet kaiken poliittisen kiihkon taakan oikeiston niskoille.³³ Tällä tavoin HBL pyrkii siirtämään vastuuta myös poliittisen keskustan ja hallituksen leireihin. Keskustaa syytetään myös kapinallisten armahtamisen läpiviennistä, ja sen pelätään rohkaisevan punaisia voimia sekä heikentämään luottamusta oikeuslaitokseen.³⁴ Näiden syytösten pohjalta voidaan väittää oikeiston pelänneen kommunismia ja uuden vallankumousyrityksen mahdollisuutta tosissaan. HBL julistaa mahtipontisesti oikeistolehdistön jatkavan uutisointiaan, joka varoittaa hallituksen turmiollisesta politiikasta, kuten esimerkiksi rajavartioston heikennyksestä, joka on kansallinen uhka.³⁵ Toinen ruotsinkielinen lehti *Åbo Underrättelser* saa nuhteita liittyttyään myötäilemään puheita lehdistön osuudesta poliittisessa kiihotuksessa, HBL:n mukaan kyse on turhanpäiväisestä valituksesta. Osa oikeistolehdistä ei siis kykene hyväksymään rooliaan

²⁹ Karimäki 2016, 47–53.

³⁰ Niku 2004, 53–55.

³¹ HBL 15.2.1922.

³² HBL 17.2.1922

³³ Niku 2004 142.

³⁴ HBL 17.2.1922.

³⁵ HBL 17.2.1922.

kansankiihottajana, vaan ne todella kokevat käyvänsä informaatioisotaa jalon tarkoituksen puolesta.

Murhan kuulusteluista HBL uutisoi mielellään, sillä Tandefeltin tunteneiden henkilöiden kuvaukset hänen epänormaalia käytöksestään ruokkivat juuri HBL:n narratiivia henkisesti epävakaasta murhaajasta. Edna Ekström tunsu Tandefeltin 14 vuoden ajan ja kuvaili hänen erikoisina piirteinään muun muassa edestakaisin tallailua, käsien hermostunutta vääntelyä, kenkien tuijottelua ja olemattomien pölyhiukkasten nyppimistä vaatteista. Maisteri Matti Lindelöf kuvaili 20 vuoden tuttavuuden perusteella Tandefeltin eläneen yli varojensa, joskus juoneen ja saaneen taloudellista apua tuttavilta.³⁶ Nämä piirteet voisivat viitata Ekströmin kuvailun osalta lievään neuroosiin tai eräänlaisiin pakko-oireellisiin häiriöihin, mutta murhaa lieventäväksi tekijäksi näytöt ovat mielestäni liian heikot. Lindelöfin kuvailut puolestaan vaikuttavat siltä, että Tandefelt oli jokseenkin taipuvainen addiktioon eikä kyennyt hallitsemaan rahankäyttöään, josta on kuitenkin vielä pitkä matka niin epävakaaseen mielentilaan, että se johtaisi murhatekoon. Addiktioon ja rahapulaan taipuvaisuus esiintyy myös hänen uhkapelaamisessaan, ja perinnönjaossa 10 000 markan havitteluun uhkailun avulla.³⁷ Heikki Tandefelt, murhaajan veljenpoika kuvaili häntä kiihkeänä ja hillintään kykenemättömänä, vaikkakin oli tavannut tätä säännöllisesti viimeksi 1900-luvun alussa. Arviot perustuvat siis muistiin. Kuten Niku on todennut, niin Tandefelt oli helposti ohjailtavissa ja yllytettävissä, H. Tandefelt kuitenkin uskoi, että Ernst oli harhaan johdetun lapsen tavoin toiminut, eikä täysin ymmärtänyt tekonsa merkittävyyttä.³⁸ Tämäkin näkökulma ruokkii otollisesti HBL:n narratiivia harhaanjohdetusta yksilöstä, joka toimi poliittisen kiihkon yllyttämänä.

Helmikuun loppupuolen uutisointi keskittyi ministeri Ritavuoren hautajaismenojen ajankohdan ja kulun uutisointiin. Muistokirjoituksessa korostetaan Ritavuoren olleen rehellinen ja suoraselkäinen mies, joka rakasti Suomen kansaa ja toimi aina omien periaatteidensa mukaisesti. Hänellä riitti aina uskoa ja toivoa Suomen tulevaisuuteen, erityisesti siltojen rakentamisen ja eheytysohjelmiensa kautta.³⁹ Näissä uutisissa poliittinen lataus ja kielenkäyttö on käytännössä olematonta, ja siinä heijastuu vainajan kunnioitus sekä hänen roolinsa sovittelijana. Kukaan ei surun aikana tohtinut parjata edesmennyttä ministeriä,

³⁶ HBL 17.2.1922.

³⁷ Niku 2004, 173–175.

³⁸ HBL 17.2.1922.

³⁹ HBL 17.2.1922 & 22.2.1922.

vaan ilmassa oli jopa pieni yhteishengen kipinä, kun suuret väkijoukot kokoontuivat kaduille ja Nikolainkirkkoon⁴⁰.

Maaliskuun alussa poliisitutkinta Ritavuoren murhasta tuli päätökseen, ja jo alaotsikoissa HBL kiiruhti toteamaan Tandefeltin toimineen omasta aloitteestaan yksin, joskin osoittamatta katumusta. HBL uutisoi myös tekaistulla nimellä lähetetystä kirjeestä, joka kuuluu seuraavasti:

Herra Ritavuori. Eroa punainen suomibolsevikki. Mitä pikemmin, sitä parempi. sinulle tulee kyllä kuumat paikat, kunnoton punikki. Käy kansan pariin ja kuuntele, mitä se sinusta sanoo. Häpeä sille, joka jättää isiemme maan punaisille ja ryssille. Häpeä sinulle. - Entinen ystäväsi, Eero Pamppunen.⁴¹

Kirjoittajaa ei varmistettu Tandefeltiksi, ja Ritavuori olikin saanut usein anonyymejä uhkauksia.⁴² Kirjeen kielenkäytössä on huomattavaa se, että se on täytetty niin monella vasemmistoa haukkuvalla termillä kuin mahdollista, jopa alkuosa Ritavuoren liikanimestä⁴³, punikki on saatu mukaan. Tandefelt kuvaili Ritavuorea suuremmaksi uhaksi Suomelle kuin kommunistit, joten hän päätti poistaa niin sanotun pääroiston näyttämöltä. Vaikka murhaaja kertoi teon olevan ennalta suunniteltu ja harkinneensa sitä edeltävinä päivinä, HBL jatkoi narratiiviaan henkisesti epävakasta miehestä.⁴⁴ Tuntuukin siltä, että HBL oli julkisesti häviämässä taistelun murhan poliittisesta merkityksettömyydestä, ja se yrittää samaa mantraa jankuttamalla pitää kiinni viimeisistä oljenkorsistaan.

Tandefelt tuomittiin lopulta murhasta, joka oli harkiten ja tappamistarkoituksessa tehty. Lääkärintlausuntojen osalta hänet todettiin täysijärkiseksi murhan hetkellä, mutta se ei estänyt puolustusta korostamasta lääkärintarkkailun ja uudelleenarvioinnin tarvetta. Puolustus vetosi eritoten edellä mainittuihin todistajalausuntoihin ja Tandefeltin aiempiin sielullisiin järkytyksiin syyllisyyttä lieventävinä tekijöinä.⁴⁵ Syyttäjä pysyi kiinni alkuperäisissä vaatimuksissaan, ja lopulta Tandefelt tuomittiin eliniäksi kuritushuoneeseen ja kansalaisluottamuksen menettämiseen.⁴⁶ HBL ei näin virallisessa ja valtakunnallisesti merkittävässä tapauksessa käytä latautunutta kieltä, ja uutisointi säilyy asiallisena. Puolustajakin keskittyy puheenvuorossaan tuomaan esille uuden mielentila-arvioinnin

⁴⁰ Nykyisin Helsingin tuomiokirkko.

⁴¹ Sit. Lehtinen 2021, 455.

⁴² HBL 5.3.1922.

⁴³ Punikkiministeri.

⁴⁴ HBL 5.3.1922.

⁴⁵ Niku 2004, 194–196.

⁴⁶ HBL 8.5.1922.

tarvetta, eikä lähde syyttämään poliittisia puolueita Tandefeltin radikalisoitumisesta. Tandefelt valitti vielä myöhemmin hovioikeuteen ja mainitsi, että tuomion on johduttava pelosta poliittisesti toisin ajattelevia kohtaan.⁴⁷ Näyttääkin siis siltä, että Tandefelt itse uskoi vasemmiston ja sosialistien ajavan häntä telkien taakse, ja hän vaati moraalisin sekä laillisin perustein oikeutta itselleen.

2.2 ”Oiskohan perää puheissa, että Ritavuori itse asiassa on sosialisti”

Uusi Suomi (US) perustettiin vuonna 1919, ja se toimi Kansallisen Kokoomuksen päääänenkannattajana murhan aikoihin.⁴⁸ US-päivälehteä ei tule sekoittaa saman nimiseen poliittisesti sitoutumattomaan verkkolehteen, joka perustettiin vuonna 2007, vaikka verkkolehti myöntää US:n edeltäjäkseen.⁴⁹ Lehdessä kirjoitettiin negatiiviseen sävyyn Ritavuoren toimista, jotka koskivat muun muassa keskuspoliisin uudelleenjärjestämistä ja Itä-Karjalan kysymyksiä. Sisäministeriä paneteltiin myös vahvasti vasemmistoon suuntautuneeksi ja mahdollisesti jopa puhtaasti sosialistiksi.⁵⁰ US:n mielipidekirjoittajat eivät kaihtaneet kärkkäästi kritisoida Ritavuorta heidän mielestään isänmaan vastaisista toimista, vaan he saivat muiden oikeistolehtien rintaman kanssa ministeristä täydellisen maalitaulun.

Tammikuun alussa 1922 komissaari Tshitsher on vaatinut Suomessa toimivan karjalaisten hallituksen lakkautettavaksi, mistä Ritavuoren kerrotaan olevan innoissaan.⁵¹ Kyseessä on todennäköisesti mustamaalaamiseen pyrkivä sanavalinta, ja epäilen, että Ritavuori olisi innoissaan ottanut Neuvosto-Venäjältä käskyjä vastaan. Joskin kyseinen vaatimus ottaen huomioon vaatijan painoarvon ja valtioiden silloiset välit olisi voinut helpottaa Ritavuoren Itä-Karjalan kysymyksiä koskevia päätöksiä. Karjalaisten kapina vaikutti todella olevan Suomesta lähtöisin, ja Ritavuori yhdessä Ståhlbergin kanssa saikin siitä vihiä ulkoministeriön raportista jo vuonna 1921.⁵² Karjalan kansannousun yhteydessä suomalaiset kommunistit nousivat kannattamaan aateveljiään, mistä US ei luonnollisesti pitänyt. Sen vuoksi Ritavuori määräsi kommunistijohtajia pidätettäväksi ja syytettäväksi maanpetoksesta.⁵³ Tämä varmasti

⁴⁷ HBL 14.6.1922.

⁴⁸ Vesikansa 1997, 262–264.

⁴⁹ Uusi Suomi, web archive [Haettu 15.4.2025].

⁵⁰ Lehtinen 2021, 443–445.

⁵¹ US 4.1.1922.

⁵² Niku 2004, 94–97.

⁵³ Niku 2004, 100.

oikeistoa miellyttänyt käänne ei kuitenkaan estänyt rankkaa kritiikkiä sisäministeriä kohtaan Karjalan kysymyksessä.⁵⁴

Tammikuussa 1922 US koki olevansa maalituksen kohteena HS:ssa julkaistun mielipidekirjoituksen takia, joka viittasi *Hämeen Sanomissa* julkaistuun kirjoitukseen, jossa arvosteltiin Ritavuorta pohtimalla kauanko Suomen nuorison pinna kestää.⁵⁵ US vastaa korostamalla lakia, kuria ja järjestystä ja kertoi nyrkkivallan sekä korpilakien johtavan pannaan ja valtionkiroukseen. Uutisoinnissa korostuu uskonnollinen ja autoritääriäinen sävy, jonka voi nähdä ajan oikeistolle tyypillisenä. 1920-luvulla US:n ja HS:n kilpailu levikistä ja yhteiskunnallisesta asemasta olikin erityisen kiihkeää.⁵⁶ Suomen Sosialidemokraatti (SSD) oli julkaissut US:n mielestä oikein ”jymyjutun”, jossa oikeistolehtiä syytettiin sodanulvonnasta. US kuitenkin kiisti nämä väitteet ja mainitsi muun muassa Tarton rauhansopimuksesta kiinnipitämisen paljon tasapuolisempaan oikeiston kannalta, kuin vasemmiston, joka korostaa Suomen vastuuta paljon enemmän.⁵⁷ US on tammikuun aikana aktiivisesti piikitellyt HS:ia ja SSD:ia ja samalla puolustautunut useilta syytöksiltä. Näyttääkin siltä, että sanomalehtien sota oli erityisen kiivasta ennen ministerin murhaa.

US:n mukaan Ritavuori lausui lempeitä sanoja *Suomen Työmiestä* (ST) kohtaan, mutta ST oli ottanut sanat vihaisesti vastaan.⁵⁸ Kyseessä olivat kommunistijohtajien pidätykset, ja niiden myötä mahdollisesti kärjistyvä sisäpoliittinen ilmapiiri. ST:n kuvaillaan haistatelleen Ritavuoren ”isänmaallisille tunteille” ja vannoneen sisäpolitiikan kärjistymistä, mikä kuulostaa uuden vallankumouksen uhalta. Suomen Sosialistinen Työväenpuolue (SSTP) suosikin ulkoparlamentaarista vaikuttamista ja kunnioitti esimerkiksi Venäjän vallankumousta.⁵⁹ Ritavuori itse ei uskonut ilmapiirin kärjistymiseen, vaan uskoi kansan olevan mukana rauhan rakentamisessa.⁶⁰ Sosialidemokraattien ja SSTP:n tehdessä selkeää pesäeroa Ritavuori tuntuu olevan vielä pahemman paikan edessä. Tukea tulee yhä niukemmin ympäri poliittista kenttää, ja kaaos tuntuu kiihtyvän.

US:n kanssa läheisesti tekemisissä oleva Iltalehti (IL) uutisoi Ritavuoren toimineen hallitusten jäsenten selän takana ja määränneen Karjalasta saapuvia vapaaehtoisia vangittavaksi.⁶¹ HS

⁵⁴ US 6.1.1922.

⁵⁵ US 13.1.1922.

⁵⁶ Vesikansa 1997, 342–343.

⁵⁷ US 13.1.1922.

⁵⁸ US 3.2.1922.

⁵⁹ Mickelsson 2015, 71–73.

⁶⁰ US 3.2.1922.

⁶¹ US 9.2.1922.

tuomitsee tämän heti valheeksi ja kutsuu oikeistolehtien menettelyä likaiseksi. IL ampuu takaisin todeten tiedon olevan tosi, ja kutsuu HS:ia puolestaan likaiseksi vääristely-yrityksestä.⁶² Tämän hämmentävän ja vastakkain asettelevan uutisoinnin vuoksi on helppo nähdä, miten Ritavuori joutui julkisuudessa yhä tukalampaan paikkaan, kun kansalaisten oli vaikea uskoa kummankaan osapuolen sanomalehtiä. Itä-Karjalan kansannousua koskevassa uutisoinnissa on läsnä paljon vääristelyä, ja huonoa tiedonkulkua, mikä johti todennäköisesti väärinkäsityksiin.

Ritavuoren murhaa seuranneena päivänä US:n etusivulla oli iso keskitetty palsta ministerin kuvalla varustettuna.⁶³ Tapahtumien kulku selostetaan suoraviivaisesti neutraaliin sävyyn, kuten HBL, myös US kuvaa Tandefeltin habitusta epänormaaliksi kuulustelujen aikana. Tandefelt kuvataan rappiolle ajautuneena alkoholistina, joka pyöri kolmannen luokan kapakoissa. Yritykset saada Tandefelt vaikuttamaan henkisesti epävakaa kiihkoilijalta ovat yhtä vahvasti läsnä kuin HBL:n sivuilla, ja suurin syy laitetaan poliittisen kiihkon piikkiin.⁶⁴ Tandefelt uskoi nykyisen myöntöväisyysspolitiikan johdosta maan olevan vaarassa, joten sen vuoksi hän päätti toimia.⁶⁵ Suojeluskunnan kerrotaan myös heti erkaantuneen Tandefeltista, kiistämällä hänen väitetty jäsenyytensä organisaatiossa.

Muistokirjoituksessa puhemies Wäinö Vuolijoki puhuu Ritavuoresta lämpimään sävyyn, rehtinä ja vahvatahtoisena Suomen yhdistäjänä.⁶⁶ Kauniit sanat Ritavuoresta eivät yllätä, kun muistetaan etteivät ne ole US:n tuottamia, eikä kukaan tohtisi alkaa moittimaan juuri edesmennyttä Ritavuorta. Poliittiset piirit tuntuivat hetkeksi yhdistyvän surun ääreen, ja viha Ritavuorta kohtaan olikin elossa kenties pienempien ääriyhmien keskuudessa.

Hautajaismenojen kuvaamisen lisäksi US lainaa *Åbo Underrätelserin* artikkelia, jonka mukaan Tandefeltilla on aikaisempi kauna Ritavuorta vastaan hävitystä oikeusjutusta, jossa Ritavuori oli toiminut vastapuolen asianajajana.⁶⁷ Tandefelt saattaa pyrkiä kaunistelemaan tekoaan väittämällä, ettei kyse ollut henkilökohtaisuuksista, mutta hänen epävakaa persoonansa antaa myös mahdollisuuden siihen, että katkeruus on alkanut hävitystä oikeusjutusta ja muuttunut myöhemmin pakkomielteeksi.

⁶² Niku 2004 140–141.

⁶³ US 15.2.1922.

⁶⁴ Niku 2004, 133.

⁶⁵ Niku 2004, 178.

⁶⁶ US 17.2.1922.

⁶⁷ US 21.2.1922.

Santeri Alkio kirjoitti *Ilkka*-lehteen haluavansa taustoja Ritavuoren tapaukseen. Fennomaani historioitsija Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen routavuosien aikaiseen parjaukseen ja vainoon palaten Alkio saa aikaan ruotsinkieliset vastaan suomenkieliset asetelman.⁶⁸ Tämä näkökulma toimii US:n hyväksi, mutta hieman outoa on se, että US hyökkää lähes suoraan ruotsinkielisiä oikeistopiirejä vastaan. Luulisi US:n haluavan säilyttää hyvät välit esimerkiksi HBL:iin, ja näin ollen yrittää säilyttää oikeiston yhtenäisen rintaman. *Ilkan* kirjoituksessa kritisoitiin Kokoomuksen parjanneen Ritavuorta ja hallitusta valheellisilla jutuilla, jotka rinnastavat Suomen poliittisen menon Jerusalemin puoluekokoukseen.⁶⁹ Siinäkin isot herrat valehtelivat kääntäkseen kansan henkilöä vastaan, joka yritti eliitin edun sijaan ajaa kansan asiaa. Näin ollen Ritavuori on kenties rinnastettu Raamatun hahmoihin ja jopa Jeesukseen. US pilkallisesti kutsuu *Ilkaa* korkean moraalin vartijaksi, vaikka se itsekkin syyllistyy syntiin, valehteluun. US siis kiistää keksityt herjaamistarkoituksessa julkaistut jutut ja on nyt myös *Ilkan* kanssa nokikkain. Riitely jatkui koskien Maalaisliiton ruotsinkielisiä jäseniä⁷⁰, ja tuntuukin, että US:n toimitus jätti vasemmiston rauhaan ja keskittyi repimään alas Maalaisliittoa.

Oikeistolehtiä tutkiessani huomasin, että niissä korostui erityisesti panetteleva kielenkäyttö Ritavuorta kohtaan ja tietynlainen totuuden vääristeleminen omaan poliittiseen näkökantaan sopivaksi. HBL oli selkeämpi ajohadin kannustaja kuin US, joka puolestaan pysyi hieman hiljaisena kannoissaan ja antoi itselleen läheisen IL:n tehdä suurimman likaisen työn. Vasemmistoa arvosteltiin kovin sanoin, ja heidät usein virheellisesti haluttiin niputtaa radikaalien kommunistien kanssa yhdeksi joukoksi, vaikka näin ei tosiasiaassa ollut, kuten tulemme seuraavassa luvussa huomaamaan. Ritavuori saikin usein oikeistolehdistä moitteita juuri siitä, että hän harjoitti liian vasemmistolaista politiikkaa, ja usein Edistyspuoluetta edustanut ministeri leimattiinkin täysin vasemmistolaiseksi, tai jopa sosialistiksi. Kenties hieman raivosta sokeutuneina oikeistolehdet kokivat todella käyvänsä taistelua isänmaan puolesta, ja 1920-luvulla vallinnut kommunismin ja idän pelko oli saanut HBL:n ja US:n toimituksen tiukkaan otteeseensa.

⁶⁸ US 28.2.1922.

⁶⁹ US 7.3.1922.

⁷⁰ US 7.5.1922.

3 Maltillinen vasemmisto ja kommunistit – Aika tehdä pesäero

3.1 Kunnioitettava vastustaja oikeistoterrorin uhrina

Suomen Sosialidemokraatti (SSD) perustettiin vuonna 1918,⁷¹ ja nimensä mukaisesti se toimi Sosialidemokraattisen puolueen äänitorvena. Sosiaalidemokraatit puolueena erosi kommunisteista edustamalla maltillista vasemmistoa ja pyrkimällä rauhanomaiseen yhteistyöhön muiden puolueiden kanssa parlamentaarisesti.⁷² Kuten tulemme näkemään, SSD osoitti ymmärrettävästi tukea Ritavuorelle, vaikka hänen joitakin poliittisia päätöksiään olikin kritisoitava. SSD:n kanssa Ritavuoren kenties suurimpana tukijana haluan mainita Edistyspuolueelle lojaalin lehden, *Helsingin Sanomat*, vaikka en sitä syvemmin käsittelekään.

SSD ei vaivautunut uutisoimaan Ritavuoren alkuvuoden toimista yhtä ahkerasti kuin oikeistolehdet, vaan ensimmäinen uutinen vuonna 1922 koski hänen murhaansa.⁷³ Jo otsikosta, ”Oikeistolehtien rikoksellinen kiihotus kantaa hedelmiä”, käy ilmi SSD:n eläväisempi kielenkäyttö ja sen keinoin oikeiston rankka syyllistäminen. Tandefeltia kuvaillaan kiihkoaktivistina, ja murhakirjoittajat yrittävät pestä käsiään tekemällä hänestä mitättömän mielipuolen ja raukan. Myös suojeluskunnan kerrottiin kiireellä peseytyvän, kun eversti Malmberg kiisti Tandefeltin olleen yksi heistä. Tämä viittaa tietysti oikeistolehtien tapaan korostaa Tandefeltin epävakaata henkistä puolta, ja silminnäkijöiden sekä tuttujen lausuntoja murhaajan outoudesta. Vaikka jälkiviisaana onkin helppo sanoa, että oikeistolehdet pyrkivät näillä keinoin vähentämään murhan merkitystä ja murhaajan vastuuta, niin SSD on mielestäni lähtenyt heti hyvin hyökkäysvoittoiselle linjalle.

SSD vetoaa poliisimestari Honkasen kuvailleen murhaajaa kylmäveriseksi ja normaaliksi saadakseen pohjaa tuttujen lausuntoja vastaan Tandefeltin epänormaaliudesta. Myös viime vuosina Tandefeltin onnistunut työskenteleminen pankkiliikkeen bulvaanina⁷⁴ on SSD:n mielestä merkki miehen normaaliudesta.⁷⁵ Oikeistolehtiä vastaan käydään yhä vankemmin kertomalla murhan olevan tulos heidän kirjoituksistaan ja ajohdistaan. Tandefeltin valmistautumisesta kielii se, että hän oli antanut suuren summan rahaa perheelleen säilytettäväksi, kunnes hän tulisi sitä tarvitsemaan.⁷⁶ Murhaajan poliittinen kiihko oli kasvanut

⁷¹ Nygård & Salokangas 1987, 192.

⁷² Mickelsson 2015, 73.

⁷³ SSD 15.2.1922.

⁷⁴ Haamuostaja, joka ostaa hyödykkeitä, tavallisesti osakkeita myydäkseen ne heti eteenpäin tilaajalleen.

⁷⁵ SSD 15.2.1922.

⁷⁶ Niku 2004, 180.

oikeistolehtien uutisoinnin kanssa rinta rinnan, ja oikeiston korostamaa Tandefeltin merkityksettömyyttä poliittisessa elämässä ei hyväksytä. SSD:n mukaan hän oli tunnettu poliittinen kiihkoilija ja ollut tekemisissä viime aikoina monen aktivistijohtajan kanssa.⁷⁷

IL on SSD:n mielestä mieskohtaisen parjauksen sielu Pohjanmaalla pidettyyn ponsikokoukseen vedoten.⁷⁸ IL:n sivuilla on mainittu sisäpolitiikan olevan turmiollisessa suunnassa, ja uuden kapinan siemenien olevan entistä selkeämmin kylvetty. Ritavuori on poistettava ja korvattava ministerillä, joka vaalii valkoisen Suomen henkeä ja vaatimuksia. Tässä korostuu oikeistolehtien ajohardin röyhkeys, jossa vaaditaan, että vain heidän kantaansa ajavat päättäjät saisivat olla vallassa. SSD ei artikkelin alun jälkeen ota sen enempää kantaa IL:n kirjoitukseen, vaan antaa sen puhua puolestaan. Röyhkeät vaatimukset eivät ole yllättäviä, sillä IL olikin kärkkäämmän oikeistolaisuuden edustaja kuin päälehti US.⁷⁹

Seuraavassa osiossa kerrotaan Ritavuoren taustoista, ja hänestä puhutaan hyvin kunnioittavaan sävyyn.⁸⁰ Häntä kehutaan tarmokkaana ja omia periaatteitaan seuraavana, erityisesti hän sai kiitosta hallitusmuodon nopeasta aikaansaamisesta ja punavankien puolelle asettumisesta. Toisin kuin oikeiston lehdet SSD myöntää kritiikkinsä Ritavuoresta avoimesti, esimerkiksi kommunistijohtajien kysymykseen liittyen⁸¹, mutta toteaa luottavansa sisäministerin toimineen yleisen hyvän periaatteiden mukaan. SSD:sta muodostuikin tässä melko modernin sanomalehden kuva, joka tiedostaa oman vastuunsa lähtemättä laukalle omien agendojensa kanssa.

US vuodattaa SSD:n mukaan vain krokotiilinkyyneleitä ja on olevinaan pahoillaan, todellisuudessa kyseessä on vain käsien pesu tapahtuneesta.⁸² Tämä on vakava syytös, ja osoittaa vasemmistolaisen SSD:n täyden epäluottamuksen US:ää kohtaan. Murhaa on turha selitellä maan kiihkoisalla ilmapiirillä ja näin ollen pyrkiä vähentämään murhaajan vastuuta. Kuten Niku myös sanoo, niin US ei vastustanut kiihkoilua, joka myös *Suunnan* ja erityisesti IL:n torvista soi, joten enää oli turha kieltää oikeistokiihotuksen roolia.⁸³ Tandefeltia kuvataan jatkuvasti roistona, aatelisroistona, pankkiroistona ja aatelislurjuksena. Nämä osittain murhaajan jaloa syntyperää kuvaavat sanavalinnat heijastelevat sen aikaisen Suomen

⁷⁷ SSD 15.2.1922.

⁷⁸ SSD 15.2.1922.

⁷⁹ Vesikansa 1997, 350–351.

⁸⁰ SSD 15.2.1922.

⁸¹ Niku 2004, 102.

⁸² SSD 15.2.1922.

⁸³ Niku 2004 134.

luokkajakoa ja sisällissodan arpia. SSD syyttää myös Iltalehden istuttaneen ajatuksen siemeniä Tandefeltin päähän. Tämä on jokseenkin epätodennäköistä ottaen huomioon Tandefeltin itse sanoneen, ettei hän juuri lukenut suomenkielisiä lehtiä, mutta HBL lainasi kylläkin artikkeleita muista lehdistä.⁸⁴ Kaikkia maan oikeistopiirejä syytetään vihan lietsonnasta ja suomalaisen poliittisen ilmapiirin myrkyttämisestä.

Hufvudstadsbladet oli myös Nikun mukaan täysin paatunut, ja se esitti murhan täysin yksilötekona, eikä sillä ollut valtiollisen taistelun kanssa mitään tekemistä.⁸⁵ SSD:n mukaan asianomaisissa piireissä on valittu tämä ”hullu mies”, jotta muut murhaajat saavat pestä kätensä, samalla SSD toteaa: ”kas sillä tavalla oikeistossa hoidetaan politiikkaa”. Tämä on suora heitto lokaa oikeiston suuntaan, ja sillä tehdään selväksi, ettei heidän politiikkaansa arvosteta. Hallitusta kannustetaan kovakouraisiin toimiin oikeistohallitusta vastaan, mutta hallitus kyseenalaistetaan kysymällä, ”riittääkö muuhun kuin ruikutteluun?”⁸⁶ Tandefeltilla nähdään olevan kanssasyllisiä, ja heidän esiintulonsa riippuu siitä, että uskaltaako hallitus heitä tuomita. Hallitukseen ollaan selkeästi tyytymättömiä, kenties poliittinen paitsio turhauttaa maltillista vasemmistoa.

Murhan jälkimainingeissa oikeistolaista ulkoparlamentarismia puidaan Itä-Karjalan kysymyksen yhteydessä.⁸⁷ Oikeistoaktivistit pyrkivät peittämään itäkarjalaisille ja isänmaalle haitallista politiikkaansa. Ponsien sisältö on SSD:n mukaan sotakiihkoilua, ja hallituksen kritisointia erityisesti siitä, miten heikosti provokaatiota Neuvosto-Venäjälle päin on estetty. Toivomusten keskiössä on liikkunut Ritavuoren poistaminen, mutta esimerkiksi Iltalehti jätti sen mainitsematta räikeästä kritiikistään huolimatta. Tässä saattaa olla kyse katumuksesta, jonka takia edesmenneen sisäministerin parjaamista pidettiin epäsovivana. SSD on pettynyt muiden poliittisten ryhmien olemattomiin kannanottoihin ja katsoo keskustan mahdollistavan oikeiston kiihkoilua. SSD:n mukaan murha osui keskustaporvarien ja hallituksen enemmistöpolitiikan sydämeen. SSD yrittää selkeästi puolustaa Suomen valtion demokraattisia periaatteita, ja korostaa murhan tarkoitusta siinä, että Suomi luisuisi pahempaan poliittiseen kaaokseen, ja sovinnollinen sisäpolitiikka loppuisi. Sosialidemokraatit pyytävät keskustaa irtautumaan oikeistosta ja seisomaan omilla jaloillaan. Tämä oli erityisesti vaikeaa Maalaisliiton sisällä, jossa puolueen sisäisissä ryhmittymissä oli sekä

⁸⁴ Niku 2004, 181.

⁸⁵ Niku 2004, 133.

⁸⁶ SSD 15.2.1922.

⁸⁷ SSD 16.2.1922.

vasemmistolaisia että oikeistolaisia.⁸⁸ Voidaan ajatella, että sosiaalidemokraatit kylvivät mahdollisia yhteistyön siemeniä tulevaisuuteen.

Tandefeltin kuulustelujen kerrottiin käynnistyneen, ja suurimmiksi murhan syiksi mainittiin se, että Ritavuori oli kommunistejakin pahempi uhka erityisesti kehoitettuaan heitä kiertämään lakia, Karjalan pidätykset ja keskuspoliisin uudelleenjärjestäminen.⁸⁹ Tandefelt on vaikuttanut henkisesti tylsältä ja teeskennellyt muistamatonta, muuten hän on kuitenkin ollut normaalin oloinen SSD:n mukaan. Muistamattomuus ei välttämättä ollut teeskenneltyä, kun otetaan huomioon Tandefeltin aivotärähdyks ja mahdollinen murhatilanteen tuottama adrenaliinin määrä. Kyseessä voisikin olla SSD:n yritys kyseenalaistaa Tandefeltia ja lisätä hänen syyllisyyttään, kun oikeiston puolella taakkaa pyritään keventämään. Heikki Tandefeltin kuvaus kerrotaan kuten HBL:ssa aikaisemmin, joskin lyhyemmässä muodossa.

Helmikuun 17. päivänä kunnioitettiin Ritavuoren muistoa. SSD kertoi, että puhelilaisuudessa häntä jälleen kehuttiin kansan yhdistäjänä ja samalla korostettiin tarvetta päästää irti vuoden 1918 tapahtumista.⁹⁰ Ritavuoren murha tuntuu herättäneen maan poliittisen eliitin piirit siihen, että Suomen kansa alkaa vajota kadotuksen tielle, ellei poliittista polarisaatiota saada kuriin. Kotkan kaupunginvaltuuston kokouksessa sosialidemokraattien valtuutettu, rahatoimikamarin puheenjohtaja W. Kulku kuvailee Tandefeltia katalana murhaajana, ja toteaa vihan ja salaisen epäluulon kylvämisen kantaneen pitkälle.⁹¹ Kulkun sanavalinnat pyrkivät tuomitsemaan oikeistoaktivismia, ja korostamaan sitä, miten vihan siemenet ovat horjuttaneet hallitusta.

Lehtisen mukaan Ritavuori oli sosialidemokraateille rehellinen vastustaja, väsymätön taistelija ja yhteistyöhön pyrkivä mies.⁹² Nämä sanavalinnat eivät ainoastaan kuvasta vasemmiston kunnioitusta Ritavuorta kohtaan, vaan ne viestivät myös puhumattomia signaaleja sosialidemokraattien halusta palata politiikan aallonharjalle rauhanomaisin keinoin, yhteen hiileen puhaltamalla. Murhan todetaan tuottaneen koko kansalle häpeää, ja tällä pyritään mielestäni vetoamaan lukijoiden oikeudentajuun ja moraaliin, jotta he varmasti asettuisivat Tandefeltia ja oikeistolehdistöä vastaan. Mainittakoon vielä, että samalla sivulla oli artikkeli valkoisten verikylvöstä 1918, joka on erittäin selkeä merkki siitä, ettei SSD ole aivan valmis unohtamaan luokkataistelua ja sisällissodan haavoja. Sosialidemokraateilla oli

⁸⁸ Mickelsson 2015, 100–101.

⁸⁹ SSD 16.2.1922.

⁹⁰ SSD 17.2.1922.

⁹¹ SSD 18.2.1922.

⁹² Lehtinen 2021, 459.

kuitenkin halu rauhanomaiseen parlamentarismiin, joka mahdollisti myöhemmin sen, että valtio saattoi vaikuttaa kollektiiviseen muistiin eheytyksen ja nationalismin avulla.⁹³

18. Helmikuuta SSD lainasi Muut Lehdet -osiossa HS:n kirjoitusta, jossa oikeistolehtien kustantajille esitettiin toive siitä, että kirjoituksia ja niiden hävyttömiä sävyjä siistittäisiin tarkemmin.⁹⁴ HS uhkaa oikeistolehtiä suoraan sanomalla, että ellei toivetta kunnioiteta, niin hallitus laittaa ”murhaajalehdille kapulan suuhun”. Kuten aiemminkin mainittiin, niin HBL ei ole valmis myöntymään piirun vertaa, vaan ilmoittaa jatkavansa totuuden sensuroimatonta uutisointia, ja käy yleästi tätä lehdistön taistelua. Pienemmässä ruotsinkielisessä oikeistolehdestä *Hangössä* puolestaan haukutaan hallituksen jäseniä kelvottomiksi, ostettavissa oleviksi ja uskomattomiksi, jonka jälkeen kansalaisia kehoitetaan toimimaan ennen kuin on myöhäistä. Lehdellä on anteeksipyytelemätön linja, ja varsinkin tuoreen murhan valossa on hätäännyttävää pyytää lisää konkreettisia toimia kansan riveistä. *Hangö* katsoi suojelevansa isänmaata ja myötäilikin ruotsinkielistä oikeistoa luopuen poliittisesta agendasta vasta 1930-luvulla.⁹⁵ Sisällissodan arpia repien, todetaan ainoan puuttuvan seikan olevan se, että Mannerheim olisi pyydetty julkisen vallankaappauksen johtajaksi. *Länsi-Suomi* vähättelee murhaa toteamalla Ritavuoren politiikan kantaneen ”toverihedelmiä” vailla vertaa. Aktivistit Bobi Siwenin ja kenraali Bergin itsemurhia käytetään osoituksena ”vasemmiston veripolitiikasta” ja katsotaan että Ritavuori sai nyt saman kohtalon. HS kuitenkin torjuu tämän näkökulman ja mainitsee, etteivät itsemurhat liity mitenkään Ritavuoren murhatapaukseen, ja molemmissa itsemurhissa muut oikeistokoplat olivat itseasiassa pääsyyllisiä.

Ritavuorta muistellessa hänen vanha ystävänsä Hannes Ryömä kuvailee SSD:ssa ministeriä lainakuuliaisena ja oikeudentuntoisena jopa valkoisen terrorin aikana. Vallankumousvuotena Ritavuori ei myöskään ylimielisesti tuominut maalaisköyhälistön keskuudessa tapahtunutta kuohuntaa toisin kuin muut porvarit.⁹⁶ Ritavuoren ystävä on kenties työväenluokasta hänen sanavalintojaan katsellessa, ja hän pyrkiikin erottamaan Ritavuoren muista porvareista hyvänä yksilönä, aivan kuin vallitsevan käsityksen mukaan kaikki porvarit olisivat pahoja. Osa heistä hekumoi koston veressä, mutta ei Ritavuori, joka kutsui rauhan tielle. Eräät tahot parjasivat ministeriä myös myöntyväisyysuunnan mieheksi, joka saattoi horjua vakaumuksessaan, mutta asia olikin päinvastoin, ja Ritavuoren päätökset perustuivat pitkälti enemmistön

⁹³ Tepora 2011, 130.

⁹⁴ SSD 18.2.1922.

⁹⁵ Nygård & Salokangas 1987, 318.

⁹⁶ SSD 21.2.1922.

tahtoon. Itä-Karjalan kysymys oli valitettava, ja vaikka sisäministeri rakastikin heimokansaa, niin hän ei voinut hyväksyä valtiolle vahingollisia keinoja, joilla aktivistit toimivat.⁹⁷ Maa menetti rehellisen, puhdassieluisen ja hyväsydämisen miehen. Ryömän puheenvuoro ministerin muistolle ei säästele kauniita sanoja, ja se saattaa aitojen tunteiden lisäksi sisältää tarkoitusta muokata julkista mielipidettä Ritavuoresta.

SSD ruoskii raskaasti niin oikeistopiirejä kuin -lehtiäkin sanoja kaihtamatta. Hallitusta patistetaan avaamaan silmät ja rassaamaan oikeistoaktiivien ”bakteeripesät”, mutta ”monarkistiset sapelinkalistajat” saavat jatkaa rikollista politiikkaansa valtion etuja vastaan.⁹⁸ SSD:n leirissä tuntuu vallitsevan pienimuotoinen paniikki ja pelko oikeistoterrorismin konkreettisesta uhasta, ja laiskasti reagoinut hallitus saa nyt kritiikkiä myös vasemmalta laidalta. SSD:n mukaan taantumukselliset ruotsinkieliset lehdet, kuten HBL, uhkaavat Ritavuoren kohtalon koskevan kaikkia, jotka vastustivat monarkistien sotaprovokaatiota, yrittivät hillitä heidän sokeaa raivoaan ja ovat kärsineet paljon kansalaissodan uhreina. Tästä en löytänyt mainintaa lukiessani HBL:ia, ja tämä vaikuttaakin liioitellun hysteeriseltä mustamaalaamiselta, joka tulee nyt vasemmalta oikealle. Oikeiston piirit ovat SSD:n mukaan tasavaltaa myrkyttäviä mätäpaiseita⁹⁹, ja Tandefeltin tekoa uumoillaan ulkopuolelta määrätysiksi. Poliisilaitoksen tehokkuutta arvostellaan, ja hallituksen todetaan hellivän käärmeitä povellaan kunnes useampi ”Tandefelt” astuu esiin. Nämä raivon ja pelonsekaiset kirjoitukset kielivät sosialidemokraattien tyytymättömyydestä valtion toimiin ja politiikan tilaan sekä kiihkeää vihaa oikeistoa kohtaan.

Ministeri Ritavuoren siunaustilaisuudessa Nikolainkirkossa valtaviin kansanjoukkojen kerrotaan saattavan häntä viimeiselle matkalle. Ministerin veli, Eero Rydman, pitää tunteikkaan puheen, jossa paistaa läpi katkera alasävy siitä, ettei kukaan asettunut julkista parjausta vastaan tarpeeksi tiukasti ennen kuin oli liian myöhäistä. E. Rydman pyrkii korjaamaan valheellisia väitteitä puheensa aikana, ja kauniisti kuvailee veljensä sydämen sykkineen kaikelle ”kauniille ja ylevälle”.¹⁰⁰ Ritavuori nostetaan ikään kuin jumalaiselle jalustalle, jolta käsin hän nyt katselee rikki revittyä kansaa. Tulee muistaa, että kyseessä on E. Rydmanin puheenvuoro, eikä SSD:n virallinen kanta. Ritavuoren korostetaan nauttineen

⁹⁷ Lehtinen 2021, 459.

⁹⁸ SSD 22.2.1922.

⁹⁹ Niku 2004, 134.

¹⁰⁰ Lehtinen 2021, 466–467.

luottamusta työväen keskuudessa¹⁰¹, ja kauneimpia töitä oli tuoda armahdusten kautta vähäosaiset poloiset takaisin kansakunnan piiriin.

Muut Lehdet -palstalla kirjoitetaan oikeiston rakoilevista linjoista ja pyrkimyksistä ohjalla keskustaa uuteen suuntaan.¹⁰² Vaarana nähdään vasemmiston vaatimusten kuuntelu oikeiston kustannuksella, ja oikeisto yrittää niputtaa kommunistit ja sosialidemokraatit yhteen. HBL:n kerrotaan tekevän kieroja päätelmiä, ja ruotsalaisille tyypilliseen tapaan se näkee vasemmistolaisuudessa aina hieman kommunismia ja anarkiaa. Tämä on enemmän väite kuin hyvin perusteltu argumentti, mutta HBL:n uutisoinnin yleinen sävy on kuitenkin inho vasemmistoa kohtaan, ja kenties murhan myötä pieni pelko vasemmiston voiman kasvamisesta onkin läsnä. US julkaisi jutun, jossa keskustan kerrotaan ajavan sosialidemokraatteja parlamentaariseksi puolueeksi, mutta se on epäonnistunut, koska keskusta ei ole vasemmiston vaatimuksia tyydyttänyt.¹⁰³ Ritavuorikin oli ennen kuolemaansa alkanut lujalla kädellä ojentaa kommunisteja tajuttuaan sen tarpeelliseksi.¹⁰⁴ SSD vetää tästä oman pilkallisen johtopäätöksen, jonka mukaan oikeistohallitus tulisi muodostaa, ja kommunistien ajojahtia on kiristettävä. Ajatus on tietysti absurdi ja kärjistetty, ja sen tarkoitus on kenties piikitellä oikeistolehtiä niiden kärkkäästä uutisointityylistä. *Suunnan* mukaan keskustan leirissäkin oltiin tyytymättömiä Ritavuoren liian vasemmistolaiseen politiikkaan, ja hallituksessa oli ollut puhetta sisäministerin heittämisestä yli laidan, jotta oikeisto saisi jotakin myönnytyistä. Tämä on sinänsä ollut aivan mahdollista, ja jotkut poliitikot ovat saattaneet olla helposti johdateltavissa tai salaisesti oikeiston kelkassa, vahvassa kontrastissa periaatteen mieheen, Heikki Ritavuoreen.

Maaliskuussa murha saa kansainvälisen ulottuvuuden kun SSD:n Lontoon kirjeenvaihtaja Karl Emil Primus-Nyman kirjoittaa kuulumisia Suomeen. Englannissa kysellään hallituksen vakaudesta ja onko pysyvä siirtymä oikealle tai vasemmalle todennäköinen. Primus-Nyman kuvailee Ritavuorta ainoana miehenä, joka uskalsi sanoa totuuden molemmille puolille suoraan, ja toivoo ”valkoisen” murhan antavan päättäjille moraalista voimaa.¹⁰⁵ Paikallinen lehdistö oli pitkälti napannut oikeistolehtien narratiiviin ja tehnyt Tandefeltista hullun, sekä vähätellyt murhan poliittista luontoa.¹⁰⁶ *Morning Post* saa pisteitä nostaessaan huntua, johon

¹⁰¹ Niku 2004, 165.

¹⁰² SSD 22.2.1922.

¹⁰³ SSD 22.2.1922.

¹⁰⁴ Niku 2004, 100–102.

¹⁰⁵ SSD 10.3.1922.

¹⁰⁶ Niku 2004, 167–168.

”musta oikeistomurha” oli verhottu. Vaikka sisällissodasta on kulunut neljä vuotta, niin Primus-Nymanin sanavalinnoista näkee oikeiston yhä olevan ”valkoinen” joidenkin suomalaisten mielissä, sekä hänen oman inhonsa oikeistoa kohtaan. Moraalisen voiman toivotaan vievän pois eteläeurooppalaisesta vendetta-terrorista lännen parlamentarismiin. Tämän näyttäytyy oikeiston inhona, sillä fasistien Mussolini aloitti Italian pääministerinä juuri vuonna 1922. Iso-Britanniassa ministeri Ossian Donneria ei uutinen juurikaan hetkauttanut, vaan hän järjesti Suomen lähetystössä tanssit samaan aikaan kun Suomessa vietettiin Ritavuoren hautajaisia.¹⁰⁷ Luokkataistelu näkyy jälleen Primus-Nymanin todetessa, että tansseissa ei kunnan brittejä näkynyt, vaan listalla oli aatelia ja muuta paikallista kermaa.

Uutiset Tandefeltin tuomiosta noudattavat samanlaista kaavaa kuin aiemmin käsitellyissä oikeistolehdistä.¹⁰⁸ Asian virallisen luonteen vuoksi, ja uutisten sisältäessä lähinnä puolustuksen ja syyttäjien puheenvuoroja ei olekaan paljon mahdollisuuksia käyttää poliittisesti tai ideologisesti latautunutta kieltä tai tuoda omia mielipiteitään sekaan.

3.2 Ritavuoren sillat eivät yllä ääriivasemmalle

Suomen Työmies (ST) perustettiin vuonna 1920, ja se oli Suomen Sosialistiselle Työväenpuolueelle (SSTP) uskollinen.¹⁰⁹ ST:n uutisointi perustui enemmänkin oikeiston uutisiin vastaamiseen ja mahdollisten valheiden kumoamiseen kuin itse Ritavuoren puolustamiseen. SSTP edustikin radikaalimpaa suuntausta kuin hillitymmät Sosiaalidemokraatit¹¹⁰, joten ST:llä oli aika ajoittain sukset ristissä siltoja rakentavan sisäministerin kanssa. ST kuitenkin jakaa palstoillaan Helsingin Sanomien uutisia useampaan otteeseen, joten olisi väärin väittää, ettei lehti välittänyt ollenkaan Ritavuoren ajohajdista. Ääriivasemmistolainen ST syyllistyi kuitenkin myös itse uutisten vääristelyyn ja ajoittain saattoi jopa tahattomasti tehdä yhteistyötä oikeiston kanssa ajohajdin kiihdyttämiseksi.¹¹¹

ST:n kanta tulee selväksi jo Ritavuoren murhauutisen alaotsikossa, ”Murhaaja on liikemies Ernst Tandefelt, tunnettu oikeistolainen kiihkoilija”.¹¹² Tämä itsessään vie jo pohjaa pois oikeistolehtien pyrkimykseltä vähätellä Tandefeltin vastuuta murhassa sekä sen poliittista luonnetta. Teon kuvaus menee samanlaisesti edeten kuin muissakin lehdissä, joskin hieman

¹⁰⁷ Niku 2004, 167.

¹⁰⁸ SSD 8.5.1922.

¹⁰⁹ Nygård & Salokangas 1987, 214.

¹¹⁰ Mickelsson 2015, 71–73.

¹¹¹ Niku 2004, 117–120.

¹¹² ST 15.2.1922.

lyhyempänä versiona. Murhaa kuvaillaan kamalana, joka on itsestään selvältä tuntuva kielellinen valinta, eikä itse murhauutisessa heijastu oikeistoa haukkuvaa kielenkäyttöä. HS:iin tukeutuen ST kertoo murhaajan olevan myös äärimmäisen ruotsinmielinen ja ylipäätään oikeistolainen. Tämä on ensimmäinen kerta, kun Tandefeltin ruotsinmielisyyttä nostetaan tapetille heti alusta alkaen, ja se voisi johtua kommunistien negatiivisesta suhtautumisesta ruotsinkieliseen väestöön, joka oli pääosin hyväosaista porvaristoa.

Murhaajan kuulustelusta kerrotaan samaa asiaa kuin aikaisemminkin, miten Tandefelt toimi yksin ja uskoi Ritavuoren johtavan Suomen turmioon, joten yhden on parempi kuolla kuin koko kansan kärsiä.¹¹³ Poliisimestari Honkanen oli kysynyt, että eikö Tandefelt tullut järkiinsä ammuttuaan itseään, johon Tandefelt oli vastannut, ettei pahempikaan loukkaantuminen olisi saanut häntä pyörtämään jyrkkää päätöstään. Murhaaja mainitaan kylmäveriseksi ja normaaliksi, kuten SSD:n ja HS:n sivuillakin, joten ST pyrkii myös aktiivisesti korjaamaan oikeistolehtien narratiivia harhaanjohdetusta ”reppanasta”.

Myöhemmässä osiossa käydään suoraan HBL:a vastaan. ST kertoo HBL:n lähettäneen sähkösanoman kaupungille, jossa murhaajan kuvailtiin olleen vaatimattomasti puettu.¹¹⁴ Tämä voidaan nähdä HBL:n yrityksenä yhdistää murhaaja työväenluokkaan, jonka ST kuitenkin nopeasti kieltää. HBL:n tiedossa oli jo murhaajan nimi sekä henkilöllisyys ylipäätään, joten myös hänen luokkataustansa pitäisi olla selvä. Ei ole mikään ihme, että kommunistiset ST ja SSTP loukkaantuivat tästä mahdollisesta syytöksestä, vaikka kyseessä onkin vain päätelmä sanavalinnoista. Samalla sivulla puidaan Itä-Karjalan kysymystä osiossa ”Valkoisten pako Karjalasta”. Tiedonanto on tullut puna-armeijan komentajalta, ja siinä mainitaan miten suomalainen ”rosvosakki” on täysin voitettu, ja heidän jälkeen jättämänsä Suomen lipuilla varustetut patruunapaketit ovat todisteita siitä, miten Suomi aseistaa Karjalan kapinallisia. ST luottaa Neuvosto-Venäjän armeijan virallisiin tiedottajiin, ja käy sivuillaan avoimesti suomalaisia vapaaehtoisia vastaan, varmaankin siksi, että vapaaehtoiset olivat ”valkoisia” oikeiston puolelta. SSTP:lla olikin hyvät suhteet Neuvosto-Venäjälle siellä toimineen SKP:n kautta.¹¹⁵ Värierottelu sisällissodan ajalta näkyy edelleen vahvana identiteettikeinona ainakin ST:n uutisissa. Ryhmäsidonnainen muistelu olikin tärkeää 1920-luvun Suomessa, ja ST pyrki pitämään ainakin huolen siitä, etteivät punaisten sotilaiden muistot kuole.¹¹⁶

¹¹³ ST 15.2.1922.

¹¹⁴ ST 15.2.1922.

¹¹⁵ Mickelsson 2015, 72–73, 88.

¹¹⁶ Tepora 2011, 129.

Ritavuoren murhasta ilmoitettiin eduskunnan täysitunnon aikana, ja kuvaus sekä puheenvuorot esitetään ST:ssä kuten muissakin lehdissä.¹¹⁷ Kaikkien noustessa osoittamaan kunnioitusta, ST mainitsee kuitenkin erikseen tämän tapahtuneen ”oikeistoa myöten”. Kyseessä on nähdäkseni pieni piikittely oikeiston suuntaan, ja pyrkimys korostaa oikeistolehtien ajolahdin roolia murhassa. Kommunistien kansainväliseen tyyliin sivun muut uutiset keskittyvät Neuvosto-Venäjän ja muiden maiden kommunististen puolueiden asioihin. ST tuntuukin uutisoivan kotimaan asioista vain työläisten kysymyksissä ja valtiollisessa mittakaavassa merkittävistä tapahtumista. Ritavuoren murhaakin puidaan huomattavasti suppeammin kuin muissa lehdissä, ja usein virallisetkin puheenvuorot tai lausunnot tulevat lyhyemmässä muodossa.

Tandefeltin tuomio julkaistiin toukokuun alussa, ja ST kertoo siitä kuten muutkin sanomalehdet, mutta lyhyemmin.¹¹⁸ Huolimatta puolustuksen vetoamisesta Tandefeltin epävakautteen ja menneisyyden tapahtumien negatiivisiin henkisiin vaikutuksiin, hänet todetaan selväjärkiseksi murhan aikana. Tuomiota ei sen enempää ST:ssä juhlista, ja syynä saattaa olla Ritavuoren siltojen rakentaminen molempiin suuntiin, mikä ei varmaankaan ole miellyttänyt äärivasemmalla olevaa SSTOP:ta. Murhajutusta uutisointi tuntuukin ST:lle olevan lähinnä keino käydä oikeistoa vastaan, ja saattaa heidät väkivaltaiseen sekä kansalliselle turvallisuudelle huonoon valoon. Myös sosialidemokraattien kritisointi oli tärkeä osa SSTOP:n ja ST:n retoriikkaa, sillä sen avulla saatettiin pönkittää omaa ideologiaa, ja heitä pidettiin jopa ”valkoisen” Suomen tukijoina.¹¹⁹ Tuomiosta uutisoidessa Tandefeltin nimikin mainitaan vain kerran, ja fokus tuntuu olevan enemmän oikeiston vääryyksien korostamisessa. Ritavuorta ei ST:n uutisoinnissa sen enempää keuhuttu tai moitittu, ja hänestä tulikin kommunisteille kenties vain poliittinen ammus, jota käyttää oman poliittisen agendan ajamisessa.

Vasemmistolehtiä tutkiessani huomasin niiden selkeästi eriävän sävyn suurimpana tekijänä. Parlamentaarista vasemmistoa edustanut SSD uutisoi Ritavuoresta useimmiten maltilliseen sävyyn, ja kävi kärkkäästi oikeistolehtien kirjoituksia vastaan puolustautuakseen, eikä aloittanut tappeluja tyhjästä. SSD muistuttaakin kaikista tutkimistani lehdistä kaikkein eniten modernin sanomalehden tyyppiä, vaikka se olikin aikansa tuote ja lujasti puolueuskollinen. Poliittinen vasemmisto oli jakautunut aivan kuten oikeistokin, mutta vielä suuremmalla kuilulla. Parlamentarismi ja vallankumouksellisuus olivat nokikkain, mikä johti tarpeeseen

¹¹⁷ ST 16.2.1922.

¹¹⁸ ST 8.5.1922.

¹¹⁹ Mickelsson 2015, 73.

saada selkeää pesäeroa sosialidemokraattien ja kommunistien välille. ST puolestaan SSTP:n ja oikeastaan muidenkin suomalaisten kommunistien edustajana kritisoi Ritavuorta useammin, ja vahingossa saattoikin tukea oikeiston kirjoituksia kääntyen sosialidemokraatteja vastaan, poliittisten ääripäiden lähes tavatessa hevosenkengän lailla. ST:n uutisoinnissa painottuukin kommunisteille ominainen kosmopoliittisuus, ja muiden maiden kommunististen puolueiden tapahtumat vievät usein palstatilaa kotimaan tapahtumilta.

4 Yhteenveto

Loppujen lopuksi voimme todeta Heikki Ritavuoren murhan olleen kansallinen tragedia, joka herätteli Suomen kansaa ja sen päättäjiä ymmärtämään sisällissodan arpien aiheuttaman kahtiajaon ja sen tuhoiset seuraukset. Heikki Ritavuorta ylistettiin monelta taholta muistopuheissa ja kunnianosoituksissa, hänellä olikin viimeisen hallituskautensa aikana merkittävä rooli Suomen poliittisen eliitin piireissä. Hänen vankkumaton asenteensa ja itsepäisyytensä johtivat luonnollisesti vihamiehiin, mikä ilmeni puolestaan oikeistolehtien väsymättömän ajolahdin muodossa. Satakin vuotta myöhemmin Suomen valtionmedia YLE pitää yllä hänen muistoaan kauniilla muistoutisella. Ritavuoren jättämää jälkeä ei tule missään nimessä unohtaa tai aliarvioida, vaikka hänen elämänsä loppuikin lyhyeen, niin hän tietyllä tapaa vaikutti suomalaiseen politiikkaan vielä kuolemansa jälkeenkin.

Kaikesta päätellen murhaaja Ernst Tandefelt oli jokseenkin omituinen henkilö, mutta todisteiden valossa ei esimerkiksi psykopaatti tai ”täysin hullu”, kuten jotkut lehdet antoivat olettaa. Poliittisesti latautuneen ja kiihkoilevan sisällön päivittäinen lukeminen varmasti vaikutti hänen päätökseensä murhata Ritavuori. Huomion arvoista on vielä se, että suuri osa uutisista oli 1920-luvun alussa ”itsesensuurin” puutteen vuoksi muotoiltua totuutta taivuttaen hyödyttämään lehtien puoluesidonnaisuuksien osapuolia. Tätä voidaan pitää mielipidevaikuttamisen silloisena muotona, eikä Tandefeltillä ollut edes muuta mediaa saatavilla, sillä esimerkiksi radion aika alkoi vasta myöhemmin. Ajalle tyypillinen puolueuskollisuus johti myös siihen, ettei Tandefelt vaivautunut esimerkiksi laajentamaan poliittista horisonttiaan lukemalla vasemmistolaisia lehtiä tai oikeastaan edes suomenkielisiä lehtiä.

Lehdistössäkin havahduttiin lehtikirjoitusten eettisen säätelyn puutteeseen, ja lähes kaikki lehdet, mukaan lukematta kärkkäimpiä oikeistolehtiä alkoivatkin vaatia siistimpää kirjoitusta lehtiin, ja jonkinlaista säätelyä siihen, mitä julkaistaan ja mitä ei. HBL oli kiistämättä oikeanlaidan keskeinen äänitorvi, ja se jyrkästi kieltäytyikin muiden sanomalehtien vaatimuksesta hillitä uutisointinsa sävyjä. US puolestaan kritisoi kyllä sisäministerin toimia äänekkäästi, mutta vetäytyi kuoreensa hieman murhan myötä, ja antoikin läheisen kumppaninsa Iltalehden puhua mustamaalaavaan sävyyn. SSD oli lehtenä moderneimman oloinen, ja sillä tuntuikin olevan tietynlainen kunniakoodi ja moraalinen sävy uutisoinnissaan sekä ennen että jälkeen murhatapauksen. ST keskittyi taistelemaan oikeistoa vastaan ja

korostamaan työläisten oloja sekä vaikeuksia, eikä se ollut ylen kiinnostunut ministeri Ritavuoren toimista, elleivät ne sattuneet koskemaan kommunisteja.

Heikki Ritavuoren murhan merkityksen huomioon ottaen on mielestäni hieman oudoksuttavaa, kuinka vähän sitä on loppujen lopuksi tutkittu. Aihepiiri on tietysti helposti rajattavissa, ja Lehtisen sekä Nikun teoksista on enää vaikea hirveästi parantaa.

Mielenkiintoisia kysymyksiä tulevaisuuden tutkimuksiin voisivatkin esimerkiksi olla ruotsinkielisten puolueiden ja lehdistön asema suomalaisessa yhteiskunnassa sekä niiden osuus Ritavuoren murhaan johtaneessa kehityksessä. Myös vasemmiston ja oikeiston linjojen molempien ollessa täynnä pienempiä ja suurempia rakoja, voisi niitä olla hedelmällistä tutkia yksityiskohtaisemmin.

Lähdeluettelo

Alkuperäislähteet

Sanomalehdet (Kansalliskirjasto, Digitaaliset aineistot)

Hufvudstadsbladet, Helsinki, 09.02.1922 – 14.06.1922.

Suomen Sosialidemokraatti, Helsinki, 15.02.1922 – 8.5.1922.

Suomen Työmies, Helsinki, 15.02.1922 – 8.5.1922.

Uusi Suomi, Helsinki, 06.01.1922 – 7.5.1922.

Tutkimuskirjallisuus

Ahti, Martti: *Kaappaus?: suojeluskuntaselkkaus 1921, fascismin aave 1927, Mäntsälän kapina 1932*. Otava, Helsinki 1990.

Haapala, Pertti: The Expected and Non-Expected Roots of Chaos. *The Finnish Civil War 1918: History, Memory, Legacy*. Toim. Tuomas Tepora & Aapo Roselius. Suomenkielinen toimitus Kati Pitkänen. Brill, Leiden 2014, 21–50.

Hentilä, Marjaliisa & Hentilä, Seppo: *Tasavallan ensimmäiset: presidenttipari Ester ja Kaarlo Juho Ståhlberg 1919–1925*. Siltala, Helsinki 2022.

Karimäki, Jenni: ”Horjumatta puolustettava kansanvaltaa ja isiltä perittyä oikeusjärjestystä”. Antikommunismi ja antifasismi Kansallisen edistyspuolueen kriisinhallinnan työkaluina maailmansotien välillä. *Historiallinen aikakauskirja* (123) 1/2025, 69–80.

Karimäki, Jenni: *Tulevaisuuden lähtökohdista kansanvallan kolmiliittoon. Kansallinen edistyspuolue ja kansallisen eheytyksen politiikka 1919–1939*. Turun Yliopiston julkaisu – Annales universitatis turkuensis. Sarja – ser. C osa – tom. 415. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku 2016.

Lehtinen, Lasse: *Murhattu ministeri: Heikki Ritavuoren elämä ja kuolema*. Otava, Helsinki 2021.

Mickelsson, Rauli: *Suomen puolueet. Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Vastapaino, Tampere 2015.

Niku, Risto: *Ministeri Ritavuoren murha*. Edita, Helsinki 2004.

Nygård, Toivo & Salokangas, Raimo: *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Kustannuskiila, Kuopio 1987.

Pyykkönen, Mika & Valtonen, Heli: Diskurssianalyttinen historiantutkimus. *Sanat siltana menneeseen – Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Toim. Pasi Ihalainen & Heli Valtonen. Gaudeamus, Helsinki 2022, 39–64.

Tepora, Tuomas: *Lippu, uhri, kansakunta: ryhmäkokemukset ja -rajat Suomessa 1917–1945*. Yliopistopaino, Helsinki 2011.

Vesikangas, Jyrki: *Sinivalkoiseen Suomeen. Uuden Suomen ja sen edeltäjien historia I 1847–1939*. Otava, Helsinki 1997.

Verkkoaineistot

Hufvudstadsbladet. <https://www.hbl.fi/info/om-hufvudstadsbladet/>. [Haettu 15.4.2025].

Uusi Suomi, Web archive.

<https://web.archive.org/web/20170126090109/https://oma.uusisuomi.fi/yhteystiedot>. [haettu 15.4.2025]

Vares, Vesa: Ritavuori, Heikki (1880–1922). Kansallisbiografia verkkojulkaisu. Studia Biografica 4. SKS, Helsinki 2021. <https://kansallisbiografia-fi.ezproxy.utu.fi/kansallisbiografia/henkilo/966>. [Haettu 4.3.2025].

YLE, Uutiset: *Heikki Ritavuori – Suojeltu salaliitto*. 12.2.2022 19:15. <https://yle.fi/a/3-12271173> [Haettu 17.5.2025]